

פרוטוקול מס' 346

מישיבת ועדת החוקה, חוק ומשפט
מיום ב', י"ח בסיון תשל"ג - 18.6.73, שעה 11.00.

נכחו:

חברי הוועדה:

ש. פרידמן - מ.מ. היו"ר
ש.ז. אברמוב
א. אנקורדיון
ג. האוזנר
ב. הלוי
י.ה. קלינגהופר

מוזמנים:

חבר-הכנסת דוד קורן
א. ידין - המשנה ליועץ המשפטי לממשלה

מזכירת הוועדה: ר. מלחי

רשמה: ח. בנקין

חוק יסוד: הכנסת (תיקון) - של
חבר-הכנסת ד. קורן.

סדר היום:

-278-

(נתקבל ביום 25.6.73)

מ.מ. היו"ר ש. פרידמן:

אני פותח את הישיבה.

חוק יסוד: הכנסת (תיקון) - של חבר-הכנסת ד. קורן

אנר דנים בהצעת חוק זו דיון טרומי. החוק נדון בוועדת משנה והובא אחר-כך למליאת הוועדה. בישיבה האחרונה בה נדון חוק זה נרשמו לרשות הדיבור חברי-הכנסת: הלוי, ביבי וארזי. לפי הרשום בפרוטוקול של הישיבה האחרונה היו חילוקי דעות בנושא זה: חברים אחדים בוועדה טענו שאין להעביר הצעת חוק זו לקריאה ראשונה בכנסת וניסחו זאת בכך שהמוצע כאן עלול להגביל באופן רציני את חופש הביטוי של חברי הכנסת. היו גם דעות מנוגדות שאמרו כי ענין יחסי החוץ של מדינת ישראל הוא כה חשוב שרצוי לסמוך על יושב ראש הישיבה שיידע מה לפסול ומה לא לפסול, מה גם שאחרי הפסילה יש עדיין אפשרות לפנות לוועדת הפירושים ולשמוע חוות דעה. דעה אחרת הייתה זו שהביע חבר-הכנסת קלינגהופד. הוא הציע לסייג את הצעת חבר-הכנסת קורן ולהתייחס ליחסי החוץ הקשורים במישרין לענייני בטחון. אלה היו הדעות בעת שהפסקנו את הדיון בנושא זה.

ב. הלוי:

בישיבה הקודמת הוסמעה דעה שיושב ראש

הישיבה ישתמש ודאי בריסון ובשיקול דעת

בסמכות המורחבת המוקנית לו, כך שחופש הבעת דעות ופרסום דעות בענייני חוץ לא ייפגע. בעלי דעה זו גם הסתמכו על הצוהג שהיה עד עכשיו בענייני בטחון. לגבי דידי אני רוצה לציין את העובדה הבאה: בהופעתי הראשונה

בכנסת לפני קרוב לארבע שנים, בדיון על יהודי ברית-המועצות שהתקיים מיד אחרי קבלת מכתבן של שמונה-עשרה המשפחות מגרוזיה, הצבעתי בין השאר על כך

שיאשה קזקוב הוא אחד הראשונים שנחבו את האות לאקטיביזם החדש של יהודי רוסיה, והעובדה שלא הירפה מהענין והצליח להגניב את הפטיציה שלו מחוץ

לרוסיה ולפרסמה בעולם - פעלה לטובתו, וכך ניתן לו, בניגוד לכל הציפיות, לצאת מרוסיה. כן ציינתי שהנה הוא יושב ביציע הכנסת ומקשיב לדבריו.

תוך אותה ישיבה של הכנסת הודע לי, מטעם יושב ראש הישיבת הכנסת, כי הפסק

על יאשה קזקוב היושב ביציע ומקשיב לדיון בכנסת נמחק מהפרוטוקול בתוקף

סעיף 28 לחוק יסוד: הכנסת, מהנימוק של בטחון המדינה.

נרצוני להסביר איך פעל הדבר. באולם

ישב אחד מאנשי המחלקה לענייני ברית-המועצות והוא חיווה את דעתו שאותו

פסוק עלול להזיק לענייני העליה מברית-המועצות. על יסוד חוות דעת זו,

שהובעה על גבי פתק אשר נשלח ליושב ראש, פעל יושב ראש הישיבה כפי שפעל.

לא פניתי באותו ענין לוועדת הפירושים, כי הוסבר לי שאין כל סיכוי בנדון. ענייני בטחון אפשר להרחיב ולצמצם. זה ענין של שיקול דעת יושב ראש הישיבה.

אלה היו דברי הקדמה הבאים להסביר מדוע מתנגד אני לכל הרחבה נוספת של

סעיף 28 לחוק יסוד: הכנסת.

כפי שאתם רואים מעצם הנוסח: "שפירסמו

עלול, לדעתו, לפגוע בבטחון המדינה", הסמכות המוקנית כאן היא מאד כוללת.

במדינת ישראל רגילים אנו לכך שענייני בטחון הם מאד מקיפים. הם יכולים

להקיף גם נושאים הנוגעים ליחסי חוץ של המדינה. כלומר, אפשר להשתמש באופן

גמיש ביותר בסעיף הקיים. אצלנו, בניגוד למדינות אחרות, קיימת ועדה

לענייני חוץ ובטחון כאחד, ובעוד שבמדינות אחרות יש ועדה לענייני בטחון

וועדה לענייני חוץ, ובצדק מקיימים אנו ועדה אחת, כי אצלנו עניינים

אלה קשורים זה לזה. אני סבור שאין לאסור פרסום דברים אך ורק מפני שהם

עלולים לפגוע ביחסי חוץ, בלי לפגוע ביחסי בטחון.

אם נתחיל ללכת בדרך המוצעת, לא יהיה

גבול וסייג לדבר. משרת יושב ראש הכנסת היא סוף סוף משרה פוליטית, ואם

לפי השקפתו הפוליטית של יושב ראש הכנסת עלול דבר מה לפגוע ביחסי החוץ

של המדינה, ייתכן שלפי דעת האופוזיציה או חברי כנסת אחרים אין הדבר עלול

לפגוע ביחסי החוץ. להיפך, דיון חופשי בכנסת ביחסי החוץ יכול להיות נכס

למדינה. אין לאסור את פרסום הדברים, כי מה שאומר חבר הכנסת בכנסת מותר

לפרסום.

נתאר לעצמנו שהיה מתגלה גילוי חמור

יותר מאשר פרשת "וטרביט", כגון סכסוך פנימי בארצות-הכרית בין

הארמיניסטרציה ובין כוחות ציבוריים אחרים, וממשלת ישראל היתה שוקדת על

אי-התערבות, אך אחד מחברי הכנסת היה פשטיע דברים בנוגע לעניינים אלה של ארצות-הברית. אם מפלגת הרוב בכנסת, שיושב ראש הכנסת נסנה עליה בדרך-כלל, היא נגד התערבות בעניינים אלה, יוכל יושב ראש הכנסת להסתמך על הסעיף המתוקן ולאסור כל פרסום, כלומר, להפסיק את הוויכוח. אין די בכך שחברי הכנסת ישמעו אותו נאום, אלא צריך שגם הציבור הרחב יוכל לשמוע אותו. במקרה שהזכרתי קודם לכן נאסר על הציבור לדעת, לאור המחיקה שנעשתה על-ידי היושב ראש, שיאשה קזקוב ישב ביציע הכנסת בזמן הדיון. כמובן, עכשיו זורדעה פיושנת פאד, אך באותו הזמן זו היתה הדעה הרשמית שתיושב ראש אימץ לעצמו בעקבות חוות דעת של האדם הממונה על עניינים אלה. לאור הסעיף המונח עתה לפנינו אני מניח שיושב ראש הכנסת יוכל לפעול לפי חוות דעת משרד החוץ. נציג משרד החוץ יישב בכנסת, יקשיב לנאומים וישלח פתק ליושב ראש הישיבה בו יבקש למחוק פסוק מסויים, בדיוק כפי שקרה במקרה של יאשה קזקוב, כי הפרסום עלול לפגוע ביחסי חוץ של המדינה. ברגע שיושב ראש הכנסת משתכנע בצדקת הטענה הוא פוחק את הפסוק הנדון, ואני חושב שקשה פאד לשנות אחר-כך את הדבר בוועדת הפירושים. לא הייתי מציע לתת ליושב ראש סמכות נוספת כזאת, מה גם שבמשך עשרים-וחמש שנות קיום המדינה לא הורגש העדרה של סמכות כזאת.

י.ה. קלינגהופר:

אבל במקרה שהזכרת יושב ראש הישיבה חייב היה להודיע על המחיקה מהפרוטוקול

עד תום הישיבה.

כך הוא נהג. בסוף הישיבה נמסרה הודעה כזאת.

ב. הלוי:

למה להזמין לנו צרה נוספת בקשר ליחסי

חוץ? בסופו של דבר יהיה הכל נתון בידי משרד החוץ, ועל-ידי המחיקה ישתיק היושב ראש את חופש הדיבור דווקא בענייני יחסי חוץ של המדינה. הלא אין זה מקרה שקראו כבר לסעיף זה "סעיף אידי-אמין". אם פישתו יסתח ביקורת לא רק על מסשלת ישראל, אלא גם על מסשלת זרות, אפשר יהיה לטעון נגדו לאור סעיף זה שמתחת ביקורת על אותה מסשלה זרה, שאתה מקיימים אנו קשרים מסויימים, פוגעת ביחסי החוץ של מדינת ישראל. אני חושב שחופש הדיבור עדיף.

אני נזכר עכשיו שאחר מחברי הוועדה אמר כי הרבה יותר בריא וטוב מבחינת מדיניות החוץ שלא יהיה סעיף כזה בחוק. ידוע בדפוקרטיה, שאם הרשות המבצעת או יושב ראש הכנסת פוגבלים בסמכותם, אין הם אחראים לפגיעה בפישהו, ואם מסשלה זרה תתערעם על שהירשו לחברי כנסת לדבר כפי שדיברו בכנסת, תוכל מסשלת ישראל להשיב ולומר שאינה אחראית למה שנאמר בכנסת על-ידי אנשים שאינם דובריה. אולם אם יתוקן החוק משרד החוץ לא יוכל לטעון טענה כזאת, ויושב ראש הכנסת ירגיש כל הזמן בטל על כתפיו.

גם אינני יכול לתאב לעצמי שדיבורים בכנסת יכולים לפגוע ביחסי החוץ של המדינה בעוד שאינם פוגעים בענייני הבטחוניים. לכן לא הייתי מציע לקבל את הפשרה שהציע חבר-הכנסת קלינגהופר. הרי אם הפגיעה קשורה בענייני בטחון של המדינה, בלאו הכי יפעילו את הסעיף, ואם לא קשר עם בטחון המדינה, הייתי שולל את ההרחבה.

פ.מ. היר"ר ש. פרידמן:

בישיבה הקודמת ניגשתי לנושא זה מתוך שלוש אבחנות, ואני חוזר עכשיו על כך, כי הרכב הוועדה שונה פאשר בישיבה הקודמת. האבחנה הראשונה היא בסוגי היחסים הקיימים בין מדינות, והייתי אומר שאפשר לטיון מיון גם שלושה סוגים של יחסים: יש יחסים ידידותיים; יש יחסים שאפשר כמעט לומר שאינם יחסים, ויש מצב של יחסים לאביליים שהם עדיניים מטבעם. בשל הספציפיקום שבהם, ולדוגמה יכולים לשמש יחסינו עם רוסניה. אין אלה יחסים ידידותיים מטעם; אין לומר שזה מצב של היעדר יחסים, ובכל זאת יש מצב ביניים של לאביליות, ובמקרה זה משפעותה של הלאביליות היא גם רגישות מסויימת באשר לפגיעות אפשריות.

האבחנה השניה היא בין התבטאות רשמית לבין התבטאות של חבר כנסת. דומני שאין דומה התבטאות, הפזויה, למשל, בדיון וחשבון של מבקר המדינה, להתבטאות שהיא פרי הגות של חבר כנסת, מפני שכפי שאנו יודעים לא בכל הזדמנות עולה חבר כנסת לדוכן לאחר הכנה ונושא

מ.מ. היו"ר ש. פרידמן:

דברו תוך שיקול-מעמיק ומפושך של כל צירוף לשון. הדבר אמור במיוחד לגבי קריאות ביניים, כי אז תגובת חבר הכנסת היא ספונטנית ואי-אפשר לשקול כל התבטאות במאזניים מדויקים.

האבחנה השלישית היא בין הבעת דעה שיכולה להיות שלילית לבין אופן הבעתה. לפעמים השימוש בפעלים או בתארים פסוימים הוא הפוגע, ולא כל כך הדעה הבאה לידי ביטוי.

הסעיף הקיים, בלי התיקון, אומר כי זכותו של יושב ראש הישיבה לאסור פרסום דברים שפרסומם עלול, לדעתו, לפגוע בבטחון המדינה. כאן הכוונה היא ללא ספק לאותה אבחנה בין היחסים השונים, בהם יש שצריך להקפיד יותר ויש שצריך להקפיד פחות, וגם לאבחנה האחרת בין אופן ההתבטאות לבין הדעה עצמה. האשמה יכולה להיות מובעת בנוסף עדין מאד, אך אם עצם התוכן פוגע בבטחון המדינה, יש הצדקה לאסור את פרסום הדברים. במקרה כזה יש, לדעתי, הצדקה לאיסור.

לעומת זאת נראה לי שהאיסור אינו מוצדק כאשר מדובר ביחסי חוץ, כי הדוגמאות העומדות לנגד עיני מתייחסות לפוג הביטויים החריפים, ולא לפוג הדעות שחבר-הכנסת קורן מבקש לפסול בהצעת התיקון שלו. ברצוני להזכיר דוגמה: אחד מחברי הכנסת כינה את אידי אמין "הגורילה מקאמפאלה" בדיון שהתקיים לפני מספר חדשים. ברור שאין לנו ענין לפסול דעה שלילית ביחס להתנהגותו של אידי-אמין כלפי מדינת ישראל, ואם יש משהו לפסול בענין זה הרי זה אולי הדיסוי הזיאלוגי בו השתמש אותו חבר כנסת, ולא דווקא התוכן שאותו ביטוי בא לספול. בכיוון זה הייתי פוכן ללכת, אלא שיש פגבלה אחת חמורה: אי-אפשר להבטיח שכל חבר כנסת ישתמש בכל עת ב"דשימת מותרת" של ביטויים ואי-אפשר להבטיח בצורה זו שלא ייאמרו דברים בלתי נעמים לאוזן. כיוון שדעתי היא שהדבר לא ניתן, אני מצטרף לאלה ששללו את התיקון המוצע, כי אחת מהשתתפים: אם יש פגיעה בבטחון המדינה, הרי שהסעיף הקיים מכסה את הענין; ואם יש פגיעה ביחסי חוץ של המדינה, דומני שאפשר להגיב על כך מזמן לזמן, ואין זה רצוי שיהיה נוסח קבוע בחוק בנדון זה. הנימוקים שלי נוגעים יותר לצפזום אפשרויות הביטוי של חברי הכנסת מאשר לנימוק של חבר-הכנסת ארידור שאי-תגובה פירושה מתן אישור. משום כך אני מצטרף לאלה השוללים את הנוסח הזה.

ש.ז. אברמוב: סעיף 28, כפי שאני מבין אותו, מדבר על

איסור פרסום לא רק בדברי הכנסת, אלא גם בעתונות הכללית. אתיחס למעשיות ההצעה שלפנינו. קיימת סמילא צנזורה בסחונות והיא עושה מלאכתה כפי שהיא עושה אותה. המונח "צנזורה בסחונות" יכול להתפשט על פני תחומים נרחבים. אם נתייחס למצב הקיים כיום, הרי הסעיף בדבר איסור פרסום מטעמי בטחון נתון בידי יושב ראש הישיבה, וכאן דעתו של יושב ראש הישיבה תהיה הקובעת. בסעיף 28 הקיים נמסרה ליושב ראש הישיבה סמכות עצומה, סמכות מרחיקה לכת, וצריך לסמוך על שיקול דעתו. לפעמים הוא משתמש בה בתבונה, ולפעמים הוא שוגה, ואני חושב שהדוגמה שהביא חבר-הכנסת הלוי היא מסוג הדוגמאות המוכיחות שיושב ראש הישיבה מסוגל לטעות, אבל אין לכך תרופה, ואם פסרנו לו סמכות כה נרחבת בענייני בטחון, עלינו לצאת מהנחה שישתמש בה בתבונה.

קשה לי לגלות התלהבות מהצעתו של חבר-הכנסת קורן. היו מספר מקרים בעבר בהם מחו שלטונות ברית-המועצות, דווקא בתקופת המלחמה הקרה, בפני שלטונות של מדינות שונות על שבפרלמנטים היו התבטאויות אנטי-סובייטיות חריפות מאד, ובדרך-כלל התשובה היתה: הפרלמנט אצלנו אינו פוגבל, וכל אחד יכול להביע דעתו באופן חופשי, ואין הממשלה אחראית. אם יתקבל הסעיף המוצע עכשיו על-ידי חבר-הכנסת קורן, תוכל פעצמה זו או אחרת לבוא בטענה השאלה: הלא בחוקה שלכם יש סעיף המאפשר ליושב ראש לאסור פרסום כזה, ואם כן, מדוע לא אסרתם אותו? במקרה כזה יצטרך משרד החוץ להטביר שאצלנו יושב ראש הכנסת אינו חלק מהזרוע האקזקוטיבית. זה יהיה נושא להידיינות, והדבר מחייב את הממשלה להצטרף. נראה לי שאין זה רצוי להעמיד את הממשלה במצב בו תהיה חייבת להצטרף. מוטב שהממשלה תוכל לומר: אדוני השגריר, אמנם בדברים של חבר הפרלמנט היה משום עלבון במדינתך, אך אנחנו ארץ חופשית. הסעיף המוצע על-ידי

ש.ז. אנרסוב:

חבר-הכנסת קורן יכול לפעמים להביך את משרד החוץ או את הממשלה במגעים עם מדינות אחרות, ואילו העדרה של הוראה כזאת ממשרד החוץ מכל הגטל הבלתי נעים הזה, והוא יוכל אז לומר בכנות: איננו שולטים על הזרוע המחוקקת; חברי הכנסת רשאים להתבטא כרצונם, והתבטאותם אינה מחייבת אותנו כממשלה. הכנסת סעיף כזה לחוק נוטלת את המשקל מהטיועון הזה שמשרד החוץ יכול להשמיע באזבי גורמים זרים.

אני סבור שסעיף זה לא יוסיף והוא אף עלול להכביד. מבחינה מעשית הלא קיימת צנזורה בטחונות, וחזקה על הצנזורה שהיא תמנע פרסום של דבר חמור מאד.

ד. קורן: אין לה רשות לעשות זאת.

ג. האוזנר: היא רשאית לאסור פרסום רק כשמדובר בענייני בטחון.

ש.ז. אנרסוב: אבל אתה יודע, חבר-הכנסת האוזנר, שענייני בטחון הם גמישים מאד ומפורשים אותם בצורה ליברלית, היינו בדרך של הרחבה, ולא בדרך של צמצום.

י.ה. קלינגהופר: הצנזורה לא תוכל לפעול אם יאמר היושב ראש שמדובר בישיבה פתוחה, כי סעיף 28 לחוק הקיים מאד ברור: "הלכים בישיבה פתוחה והדברים שנאמרו בה - פרסומם אינו מוגבל ואינו גורר אחריות פלילית או אזרחית...". אין זה יכול להיות מצומצם על-ידי הצנזורה.

ש.ז. אנרסוב: ישנו שיקול נוסף: דבר שנאמרו בפרלמנט, בפני עם ועדה, כבר אי-אפשר להפחית אותו והוא מגיע לאזבי זרים. זה סלאכותי למנוע פרסום. להיפך, אם סובעים פרסום והדבר נודע בכל זאת בציבור, זה מביך עוד יותר את הממשלה ואת המדינה. בסופו של דבר ענין זה אינו משתלם מבחינה מעשית. אם הדברים נאמרו בפומבי, הם הופכים לנחלת הרבים. לכן גראה לי שסעיף זה אינו חיוני.

אשר לדוגמה שהביא חבר-הכנסת פרידמן בקשר למה שנאמר לגבי אידי-אמין, איני יודע אם הדבר נוגע לחוק זה.

ד. קורן: אילו הושמע אותו כינוי שנה קודם לכן, זה היה חמור מאד, כי ישבו שם טייסים שלנו.

ש.ז. אנרסוב: אני יוצא מהנחה שחברי הפרלמנט שלנו מתורבתים. אם מושמע כינוי כזה בכנסת, הוא עשוי להיוודע בציבור, ובמקרה כזה יכולה הממשלה לנזוף באותו חבר הכנסת ולהודיע שהיא מסתייגת בצורה נמרצת. אני מניח שאדם אשר היה קודה את הדברים בפרוטקול של הכנסת היה אומר כי בפרלמנט בן 120 איש נמצא אדם חסר טעם, והממשלה הסתייגה מדבריו.

בקדוכם הפלילי יש סעיף המעניש אדם המעליב שליט של מדינה זרה, כך שיש אמצעי להילחם נגד תופעות כאלה. לכן אם שוקלים דבר זה מבחינת מעשיותו, ומצד אחר, את העובדה שאם יתקבל סעיף כזה הוא עלול לחשוף את המדינה ללחצים מצד גורמים חיצוניים - סוטב לא לקבל סעיף כזה ולא להעמיד את משרד החוץ שלנו בפני לחצים כאלה שכיום הוא פטור מהם לחלוטין.

ג. האוזנר: האמת היא שההכרעה בענין הצעת חבר-הכנסת קורן אינה קלה. הוא רוצה למנוע תקלות העוללות להיגרם, ויחסי חוץ של המדינה הם דבר עדין מאד, בפרט במצבה של מדינת ישראל. לפעמים די במשב רוח מצוי כדי להשפיע על מישהו שנעלב. אם כן, גם אם סקייטים אנו קשרים עם מדינה כלשה, כרוך הדבר בקשיים, וניתוק קשרים בגלל עלבון אישי הוא דבר אפשרי בהחלט. ייתכן גם שמישהו ישתמש לרעה בפה שנאמר בכנסת, ויש אנשים האורבים ליחסי החוץ שלנו. ידוע מה שנעשה באפריקה, כאשר מצרים ולוב אורבות רק להזדמנות להבאיש את ריחה של

ג. האוזנר:

מדינת ישראל בעיני המדינות האפרקניות. כמצב עדין זה באמת לא טוב שבמת הכנסת תשמש במה להשמעת דבריים העלולים לתת למישהו עילה להיתלות בה.

אבל כאשר שוקל אני לעומת זאת את ההכרח להבטיח חופש דיבור גמור מעל במת הכנסת וכאשר זוכר אני שמי שמחפש תואנות למדינה ימצא אותן, בין בהתבטאות בכנסת ובין בהתבטאות במקום אחר - והיינו עדים גם ל' לנימוקים שלא התמקדו מביב שום התבטאות בכנסת - אני משהפס להסכים להצעת חבר-הכנסת קורן. לא הרי המקרה של דין וחשבון מבקר המדינה כהתבטאות מעל במת הכנסת. דין וחשבון מבקר המדינה הוא מסמך רשמי. אם מבקר המדינה מבקר, למשל, פעילותה של השגרירות במדינה מסוימת והוא מצביע על כך ששגריר לא נהג כשורה או שלא מנע פעולה שאינה כשורה של ישראל אחר, זו ביקורת רשמית וקביעת ממצאים עובדתיים שמבחינת המדינה הם מחייבים בדרך-כלל. ממצאים כאלה יכולים אטנם לגרום נזק חמור אם הם חושפים פעולה שאינה בסדר מצד נציגות ישראל, ומבקר המדינה מטונה על הביקורת שלה כשם שהוא מטונה על ביקורת כל מוסד אחר במדינה. לכן שם צריך היה לקבוע את ההסדר לפיו ועדת הכספים זכאית למנוע פרסום קטע כזה.

לא כן במקרה שלפנינו. במת הכנסת פתוחה, ומי שמבין את ה-א-ב של הילכות דמוקרטיה מוכרח לקבל את העיקרון שנציגי הציבור צריכים להתבטא באופן חופשי, ואי-אפשר לחסום להם את הפה. לעומת זאת אין אחריות הממשלה חלה על כל מה שנאמר מעל במת הכנסת. אחריותה חלה על מה שמביעים דובריה מעל במת הכנסת. אני רוצה לקוות שלא יהיה מצב בו דובר רשמי של הממשלה יפגע ביחסי החוץ של המדינה. אני מקווה שלנציגי הממשלה תהיה תבונה להימנע מזה.

הייתי נמנע מתיקון הסעיף הקיים, כי אם מתחילים להכביש תיקונים מסוג התיקון המוצע, היכן הגבול? אם מדובר בענייני בטחון, אני מבין את הצורך בסעיף הנדון. אנו חיים בצל בעיות בטחון, וכנראה, נחיה בצילן עוד זמן רב. אם מישהו ימסור תוך פליטת פה נתונים או ממצאים בטחוניים, אין זה צריך להגיע לידיעת הציבור, אפילו אין זאת התבטאות רשמית. אבל מדוע מוצע להוסיף בהוראה זו רק פגיעה ביחסי חוץ? נניח שדבר שנאמר בכנסת עלול לפגוע במלחמה בפשע המאורגן, וזאת רעה חולה מאד. יכול להיות שמישהו ישמיע מעל במת הכנסת דבר העלול להפריע למשטרה במלחמתה בפשע; או נניח שמדובר בדברים הנוגעים לענייני פנים ושיש בהם כדי לגרום להסתה של אלפנטים לאנליים, שדי בגפרור כדי להצית אותם ולהביאם להפגנות ברחוב. האם גם פרסום דברים כאלה נאסור? והנזק במקרים אלה עלול להיות לא פחות חמור מאשר נזק ליחסי החוץ של המדינה. אני חושב שאין גבול לדברים אלה. אם נתחיל להתיר מחיקת דברים מהפרוטוקול, לא יעצר ביחסי חוץ, כי אם הכוונה למנוע שדברים המושמעים בכנסת יגורמו תקלה, הרי מספר התקלות האפשריות אינו מוגבל.

את ענין הבטחון אנו מוציאים מחוץ למסגרת, וכמו בפעולה אלגבראית מכפילים בו את כל הגורמים, כי המדינה נתונה במצב פיוחד. צריך להיזהר שעניינים אחדים לא ישמשו גורם החוסם ויכוח פרלמנטרי וביקורת הציבור על הנאמר בפרלמנט. צריך שהציבור יידע מה אומרים נציגיו, ואם נציגיו מתבטאים שלא כהלכה, ישמע העם, ישפוט וידון אותם על כך.

אני מעוניין לא רק שמשרד החוץ יוכל, כדברי חברי-הכנסת הלוי ואברמוב, להתנצל בתנועת אין-אונים בפני שליטי חוץ שאין לו כל פיקוח על הנאמר בכנסת; אלא אני מעוניין גם שלציבור בארץ יהיה פיקוח על אופן ההתבטאות של שליחיו ושיידע מה הם אומרים ואם הם מביאים נזק או מביאים תועלת. אני חושב שזה חיוני מאד. זה חלק מההליך כולו. מפני זה הדיונים גלויים. הרי מה שנעשה בכנסת הוא לעין השמש, ואסור לנו לתת יד להצבעת הדברים ולאסור פרסומם, אלא כשזה ממש בנפש העניין, בבטחון, וזה היוצא מן הכלל היחיד.

בגלל ההתנגדות ליוצאים מן הכלל נוספים, בגלל הצורך שהציבור יידע מה נעשה בכנסת ואין מתבטאים נציגיו - יש לי הסתייגויות, עד שלא אשמש את חבר-הכנסת קורן, בעל ההצעה.

א. אנקוריון:

איש פאתנו אינו מתעלם מכך שאנו צועדים על קרקע רגישה מאד, אבל כאשר בא אני לשכם את הענין אני סבור שיחסי חוץ הם באותה קטגוריה של ענייני בטחון. מדינה כמדינתנו נמצאת בתנאי מצור מאז היווסדה לפני עשרים וחמש שנה והיא עלולה להימצא במצור עוד שנים לא מועטות, ולכן צריך גם שיתייחסו בזהירות ליחסי החוץ שלה. אגב, בענין זה אין אני רוצה לספור על הצנזורה. אני מוכן לגרוס יותר צנזורה פנימית, כלומר הסמונה על-ידינו בכנסת יצטרך לשפור על האיזון. איני רוצה לומר שהיושב ראש אינו יכול לטעות. עד עכשיו ראינו שאפילו בענייני בטחון היתה הגישה זהירה מאד, אך גם אם תהיה טעות בשיקול דעתו של יושב ראש הישיבה יש אפשרות להביא את הענין לפני ועדת הפירושים, והדבר מחייב את היושב ראש ביתר זהירות וגם יכול ליצור איזה מודוס בענין זה, איזו דרך התנהגות.

ש.ז. אברטוב:

לא זכורים לי מקרים בהם אשר יושב ראש הכנסת פרסום של ענין כלשהו בגלל אספקט

בטחוני.

ד. קורן:

היא הנותנת.

א. אנקוריון:

זאת אופרת שהכלל ישנו, אבל השימוש שנעשה בו הוא זהיר ביותר.

חברי הוועדה יכולים להיות בדעות שונות בענין זה, אבל הרגשתי היא שהיו מקרים אחדים בהם נאסרו שעל כנסת דברים רגישים מאד מבחינת יחסי החוץ, מבחינת יחסי הפסחך שלנו עם ארצות מסויימות, ובייחוד ארצות שהסטנדרטים והמושגים שלהן שונים משלנו. הושמעה כאן הטענה שאפשר תמיד להסביר התבטאות כזאת, כי אין זו התבטאות של הממשלה וגם לא של כל חברי הכנסת, אלא של חבר כנסת אחד, המנצל את זכותו לדבר באופן חופשי. נראה לי שאת זאת אפשר להסביר לאנגלים, לפשל, לגרמנים וגם לאמריקנים, אבל כמעט שאי-אפשר להסביר זאת לארצות אפריקה, ואני חושש שגם לארצות אמריקה הלאטינית לא נוכל להסביר את הדבר. זה מטיל עלינו אחריות די גדולה.

כיוון שאיני רואה מקום לחשוש מבחינת

האינטרסים של המדינה ביחסי הבטחון והחוץ, אני נוטה לקבל את הצעה שלפנינו.

י.ה. קלינגהופר:

גם אני הייתי מהסס להסכים לפתן פטכות ליושב ראש הישיבה לפסול פרסום כל דבר הנוגע ליחסי החוץ של המדינה. זה היה פרוקן את הוויכוחים שתכננתי, כי הלו חלק גדול מהדיונים בפליאה הכנסת טובבים דווקא פניב יחסי החוץ, בשל חשיבותם של יחסים אלה. אלא שאני רואה קשר מסויים - וקשר זה גם הודגש כאן - בין יחסי חוץ לבין ענייני בטחון. התוספת שאני מציע אינה: "לרבות פגיעה ביחסי חוץ שהיא פגיעה בענייני בטחון". תוספת כזאת מיותרת. אני מציע הרחבה מסויימת, אבל מוגדרת ומצומצמת, דבר נוסף זה: "או לפגוע ביחסי חוץ שלה הקשורים בפישרין לבטחונה". איני אומר שהפגיעה ביחסי חוץ חייבת להיות, לדעת היושב ראש, פגיעה בענייני בטחון, אלא פגיעה ביחסי חוץ הקשורים בענייני בטחון, וזו הרחבת-פה, ואת ההרחבה הזאת אני מחייב כי גם אותה אני מציע לסייג על-ידי הפלה "בפישרין". אם הנגיעה בענייני בטחון היא רק נגיעה עקיפה, אין לשלול את הפרסום.

אנפך את הצעתי. הוזכר שיש מקרים בהם

ליושבי ראש ישיבות יש אולי איזו נטייה לפסול פרסום של דברים מסויימים, כדי שמצפונם, יהיה נקי ושלא יצטרכו להתווכח אחר-כך עם פאן-דהוא ולהסביר מדוע לא פסלו את הפרסום. אולם ייתכנו גם יושבי ראש ישיבות אחרים - ויש שמונה כאלה, נוסף ליושב ראש הכנסת - שאינם נוטים לפסול דבר כאשר יש להם ספק, אף-על-פי שהדבר ראוי לפסילה. ספק זה מבקש אני להסיר במקרים שאני מגדיר, כך שיראו את הדברים האלה כנתונים לפסילה.

אדגים רק את ההבדל בין נגיעה בפישרין

לבין נגיעה בעקיפין לענייני בטחון. נביח שאנו מקיימים יחסי חוץ עם מדינה אמריקאית מסויימת וגם משתפים אתה פעולה בתחומים מסויימים של הבטחון. והנה היא מנתקת את הקשרים אתנו, ויש בכנסת ויכוח על ניתוק הקשרים הדיפלומטיים, וגם רצוי שיהיה ויכוח כזה. לאותו ויכוח יהיו גם

י.ה. קלינגהופר:

השלכות על שיתוף הפעולה הבטחוני, אבל אני רואה השלכות אלה - ואני חושב שכל אחד יראה אותן כך - כקשורות רק בעקיפין לענייני בטחון, והעיקר הוא היחסים הדיפלומטיים שנותקו. הייתי אומר שוויכוח על ניתוק יחסים דיפלומטיים עם מדינה אפריקאית לא יהיה אסור לפי הנוסח שאני מציע, כי הנגיעה לענייני בטחון במקרה זה היא רק עקיפה, ולא ישירה.

מתי תיחשב נגיעה זו כנגיעה ישירה?
נניח ששרד החוץ שלח פקיד בכיר לחוץ-לארץ לשאת ולתת עם מדינה מסויימת כדי שתמכור לנו נשק, ואותו פקיד נכשל בתפקידו. אחד מחברי הכנסת מבקר את הכשלון של עובד המדינה בתחום יחסי החוץ, ויש לו דין ודברים עם שר החוץ. הוא שואל את שר החוץ כיצד מעסיק הוא אנשים מסוג זה בתפקידים עדינים כאלה. כלומר, לכך הוא מכוון את הביקורת שלו, ולא לענין בטחוני. אף-על-פי-כן הקשר לבטחון ברור מאד: כל תפקידו של הפקיד הבכיר היה לנהל משא ומתן בענין בטחוני מובהק. במקרה זה הייתי אומר שהיושב ראש יוכל לאסור פרסום, כי הדבר נוגע במישרין לבטחון המדינה. אפשר להביא עוד דוגמאות מסוג זה.

על כל פנים הנוסח שאני מציע -
ואני סוכן להסכים גם לנוסח מלוטש יותר שיוכח על-ידי הידועים המשפטיים - הוא: "לאסור פרסום דבר שפרסומו עלול, לדעתו, לפגוע בבטחון המדינה או ביחסי חוץ שלה הקשורים במישרין לבטחונה".

ד. קורן:
אני מצטער שהדיון מתנהל כל פעם בהרכב אישי שונה בוועדה, וזה לא טובת הענין. האמת היא שאני מצטער על שגיאה שעשיתי בכך שלא ביקשתי מיושב ראש הוועדה לפסור לי את רשות הדיבור בתחילת הישיבה, כי עד כמה שידרע לי, קל יותר להשפיע על אנשים מבוגרים לפני שהם מבגשים דעתם. בכל זאת אסתכן ואביע שוב דעתי, ואתם תשקלו.

קודם כל אני משוכנע תכלית שכנוע שהצעת החוק אינה באה על פנת להצר, ולהגביל או לחסום את רשות הדיבור, את חופש הדיבור ואת חופש ההבעה של חברי הכנסת. לא זאת הבעיה. הצעת החוק באה להגביל יותר את חברי הכנסת ביותר זהירות בהתבטאותם בכל הנוגע ליחסי חוץ. המחשבה שאולי תגביל הצעה זו את ההתבטאות ביחסי פנים - היא מפני והלאה, ואיני חושב שיש מקום לחשוש שהרחבה תהיה מסוכנת. הייתי אומר שיייתכן כי יש מספר מקרים בהם צריך להוציא אלים פשוטות מהלקסיקון של חברי הכנסת מעל כפת הכנסת, אבל לא בזה אני עוסק, אלא בביטויים של חברי כנסת העלולים להביא נזק למדינת ישראל, ונאמנים עלי חברי הכנסת שאינם רוצים לגרום נזק למדינת ישראל. יכולים חברי כנסת לרצות שראש הממשלה יהיה אחר או ששר פשוטים לא יכהן בתפקידו, אבל לרצות להזיק למדינת ישראל - פרט לפגיעה אחת, איני מתאר לי שזה סביר או הגיוני לחשוב שזה עניינם.

התעוררתי לספל בענין זה לאחר שחבר-הכנסת שמואל תמיר אמר: "גואון הרוצח". לאחר שיושב ראש הכנסת, ברקת המנוח, מחק דברים אלה מהפרוטוקול פנה חבר-הכנסת שמואל תמיר לוועדת הפירושים. דיבור זה עושפע מעל כפת הכנסת כאשר עמדו לבוא לישראל ארבעה נשיאים מאפריקה, מתוך כוונה להסדיר את העניינים בינינו לבין מצרים. אפרנו שלא צריך שביטוי כזה יופיע בפרוטוקול.

ש.ז. אברטוב: האם זה התפרסם בזמנו בעתונות?

ד. קורן: - זה התפרסם במסגרת שחורה בעתון.

מכל מקום חבר-הכנסת שמואל תמיר טען שהמחיקה לא היתה בסדר. הטענה כנגד זה היתה, כפי שאמר זה חבר-הכנסת קלינגהופר, שהענין קשור במישרין לענייני בטחון, כיוון שהנשיאים האלה באו במטרה לפצוא הסדר של שלום בינינו לבין מצרים, ותארו לעצמכם מה היתה התגובה לו היינו מכשילים נסיון כזה על-ידי דיבורים כאלה; היו ודאי פאשיסטים אותנו בכך שנמנענו מלעשות הכל להשגת השלום.

ד. קורן:

תוך כדי הדיונים בכנסת זימנה ההשגחה
דוגמה נוספת: חבר-הכנסת מיקוניס
דיבר מעל במת הכנסת ואמר: "ניקסון רוצח עמי ויאטנם", וכאשר ניסה
היושב ראש להפנותו, הוא טען שאי-אפשר לדבר בכנסת, אבל אחר-כך חזר בו.
היתה התמרפרות גדולה בענין זה. בעצם לאור הכתוב בחוק הקיים לא צדק
היושב ראש במקרה זה. הוא פשוט השתלט על חבר-הכנסת מיקוניס בתוקף
היותו יושב ראש, ואז חזר בו חבר-הכנסת מיקוניס מהגדרתו. לכן אני
מתקופם נגד הצמדת הצעת חוק זו לענין אידי אמין. אישית לא הייתי מזדהה
עם הביטוי "הגורילה מקפלה" גם לאחר ניתוק היחסים, כי כאשר אופרים
"גורילה" זה קשור גם בצבע העור, בצורה, ויש פגיעה לאו דווקא באותו אדם.
אולם לומר דבר כזה כשהיחסים תקינים - בוודאי שזה חסור, ולדעתי,
היושב ראש חייב להגיב.

אם לדבר על מעשיות הצעת החוק, הרי גם
פה שכתוב כאן אינו מעשי. ישבתי עם מזכיר הכנסת כדי לברר את הטכניקה
בענין זה. הוא אמר, שאם יושב בכנסת עתונאי זר - ויש גם עתונאים זרים
העובדים לפען עתונות זרה - ושופע הודעה של חבר כנסת על מספר המסוּסִים
פסוג פסויים בישראל, או על ציוד חדיש שיש לישראל ושלא היה ידוע עליו
קודם לכן, הוא מצלצל למערכת בחוץ-לארץ ומוסר על כך. הדבר מתפרסם
בחוץ-לארץ ולצנזורה אין שליטה על כך.

ג. האוזנר:

אין זה כל כך מדוייק. קיבלנו
אינפורמציה בקשר לבדיקת מה שנקרא
כעת "ציתות טלפוני", ונאמר לנו שיש שידור עם עתונאי חוץ שפצותתים
לשיחותיהם, ואפשר אף להפסיקם באמצע השיחה. כלומר, הדבר ידוע להם,
וזה מוסדר אצלם. ייתכן שהם יכולים לעקוף את השידור הזה על-ידי שיטלפנו
מקום, או שיטוּפוּ לקפריסין ומשם ימסרו את ההודעה שהם מבקשים למסור.

ד. קורן:

אתיחם עכשיו לצד השני של המסבֵע,
היינו למה לכלול ענין זה בתקנון הכנסת,
כאשר יש צנזורה ואפשר לחסום את הפרסום. הרי יש צנזורה עם מערכת כללים
והיא יכולה לפחוק מהעתון דבר שיש בו נזק בטחוני. הצנזורה יודעת בפה
יש נזק ובפה אין נזק, בעוד שיושב ראש הישיבה מתמצא פחות בפרטים. לכן
אפשר היה לומר, לכאורה, שאין זה הכרחי לכלול בתקנון הכנסת הוראה האוסרת
שאפשר לאסור פרסום דבר הפוגע בטחון המדינה. ובכל זאת אני חושב שהכנסת
צדקה בהכניסה הוראה זו לתקנון, כי זו אינדיקציה לחברי הכנסת כיצד
להתנהג בקשר לענייני בטחון וליחסי חוץ של המדינה. היטיב להסביר זאת
חבר-הכנסת האוזנר בכל דבריו הראשונים, עד שהגיע לסלה "אבל". הוא הסביר
בתחילת דבריו שקשה לנו לקשור קשרים עם מדינה אחרת וקשה לשמור עליהם
ולדאוג שלא יפרעו בהם פרעות. אם כן, כלום צריך שדווקא בכנסת ישפיע
מישהו ביטלי חריף, כגון ששולפו המל כופר אף שוחד לשר בארץ פסוייפת?

ג. האוזנר:

אתה רואה שזה לא הזיק לא לגבי ניגריה
ולא לגבי אותה מדינה שאתה רופז לה,
וללא קשר עם הדברים שנאמרו מעל במת הכנסת נותקו היחסים.

ד. קורן:

כולנו צריכים להיות זהירים בפידה
מספקת כדי לא לפגוע ביחסי חוץ של
מדינת ישראל, ותוספת המלים "יחסי חוץ" בתקנון הכנסת יש בה כדי להביא
לריסון עצמי. אם תיקרה תקלה ויפתבר שיושב ראש הישיבה טעה בשיקולו
בהחליטו לאסור את הפרסום, יוכל אותו חבר כנסת לפנות לוועדת הפירושים,
ואם זו תמצא שהשיקול היה לא נכון, אותו דבר שפרסומו נאסר בתחילה -
יפורסם. בכך לא יקרה שום דבר חסור במערכת הפנימית במדינה, כי מה שקרה
הוא שהענין נבדק בדיקה נוספת והותר לפרסום לאחר שיקול נוסף. אין
בכך שום אסון.

הושפע כאן הטיעון שהוראה פעין זו
תזיק לנו כי משרד החוץ יצטרך להתנצל לפני מדינות זרות. עובדה היא
שלאחר שהצעתי את הצעת החוק בכנסת קם שר החוץ אבא אבן ובירך על ההצעה
ושיבח אותה מאד. הוא אמר שהצעת החוק חשובה מאד והשפיע אותם דברים
שאמר זה עתה חבר-הכנסת האוזנר עד הגיעו לסלה "אבל". אם כן, אני מתפלא
שחבר-הכנסת אברמוב חרד לבעיה שמשרד החוץ יצטרך להתנצל, בעוד שמשרד
החוץ עצמו מברך על ההצעה וחושב שזו הצעה נבונה, כי הוא רוצה שחברי הכנסת
יימנעו ככל האפשר מביטויים בוטים כלפי ראשי מדינות. אלה דברים ידועים
וטובנים, ואם תהיה טעות בשיקול, יבוא הענין לוועדת הפירושים.

ד - קורן;

טענת חברי-הכנסת אברמוב, הלוי ופרידמן יאשר הזכיר את דברי חבר-הכנסת ארידור, היתה: אם חבר כנסת יאשר דברים פוגעים מעל במת הכנסת ויושב ראש הישיבה לא ישים לב לכך פתוך היסח הדעת, יהיה קשה יותר להתנצל לפני הפדינה הנפגעת. אילו טענה זו היתה נכונה, הרי שהדבר היה צריך לגרום אי-נעימות לשר החוץ, אולם ראינו שהוא לא התרגש מזה, אלא להיפך.

הייתי פוכן לקבל את הצעת חבר-הכנסת קלינגהופר אילו היתה זו הצעת הוועדה, וזאת משום שאני רוצה להציל משהו מהצעת החוק. אולם אני חושב שהצעת הפקודתית טובה יותר. הרי כל מה שקשור איכשהו לענייני בטחון, יאמרו כי הוא כלול כבר בהוראה ואין צורך לאזכר אותו בפירוש. הייתי מעדיף שתשקלו את העניין מחדש. אני סמין שחברי הכנסת רוצים מאד בחופש הביטוי, אבל אינם רוצים שזה יעבור את הגבול הפסיכר וההגיוני וודאי לא רוצים שהדבר יזיק לפדינת ישראל. אם כן, לפה לא תתכוו בסעיף המוצע?

א. אנטוריון:

אני תופך בהצעת החוק.

ש. ז. אברמוב:

אני מבקש לא להצביע היום על הצעת החוק, כי למרות מה שאמר חבר-הכנסת

קורן רוצה אני לשקול שוב את העניין.

את דברי הקודמים אמרתי פתוך היסודים ופתוך הרגשה שההכרעה תלויה על קוצו של יוד. אולם לאחר ששמעתי את דבריו התחזקתי בידעתי שפעיף זה פיותר, כי מה אומר לנו לפעשה חבר-הכנסת קורן? הוא אומר שמבחינה אופרטיבית כוחו של פעיף זה אינו גדול, אבל יש בו אינדיקציה חשובה לחברי הכנסת. הנה היתה עד עכשיו הוראה פפורשת בחוק בקשר לענייני בטחון. עד כמה שידוע לחבר-הכנסת קורן לי, עד עכשיו לא בשמעה בכנסת התבטאות שהיה בה משום סיכון לבטחון הפדינה ושלגביה נאלץ יושב ראש הכנסת להפעיל את פמכותו לפי פעיף 28 לחוק. אני נוטה לחשוב, חבר-הכנסת קורן, שגם בלי פעיף זה חוש אחריותם של חברי הכנסת היה פעלה אותם על דרך ההתנהגות בה הלכו עד עכשיו. במשך עשרים-וארבע שנות קיום הפרלמנט הישראלי גילו חברי הכנסת מידה מופלגת של אחריות לאופיית, שכל אושה פבוגרת יכולה היתה להתגאות בה. גם לו חבר-הכנסת קורן היה פציע לפחוק את הפעיף בענין הבטחון, לא הייתי נבהל מזה, כי חזקה על חברי הכנסת שיתבטאו בהתאם לצרכי הבטחון.

כדוגמה הביא חבר-הכנסת קורן את דברי חבר-הכנסת פיקוביץ בכנסת שהנשיא גיקסון הוא "רוצח עמי וייאטנם". האם הממשל האמריקאי היה פודעזע פביטוי זה או שזה היה פשפיע עליו כפולא ניפה? וכלום באפריקה עצמה אין אופרים אותו דכה. ואף דברים פמורים יותר? האמן לי; זה לא היה עושב. דושם כלשהו לא על הממשל האמריקאי ולא על דעת הקהל האמריקאית. יושב ראש הישיבה הישה את חבר-הכנסת פיקוביץ, ולדעתי, הוא היה צריך לעשות כן לא בקשר עם הפעיף הנדון, אלא מפני שזו פשוט צורת דיבור לא פנופפת, "רוצח" אינו ביטוי פרלמנטרי.

אלייחס עכשיו לדוגמה האחרת: הביטוי

"גואון הרוצח" שהושפע על-ידי חבר-הכנסת פמואל תפיר. הוא התכוון לומר שגואון רצח את עם האיבו; ואפנס הוא רצח אותו. בזמן שהתקיים הדיון בכנסת עפדה לבוא לישראל לפשלחת של ארבעה נשיאים פאפריקה. מה היה לו חבר-הכנסת תפיר היה אפנס פבור שעצם כואה של הפשלחת לישראל נוגד, לדעתו, את האינטרסים של סדינת ישראל? פפקרה כזה פותר היה לו לומר פעל במת הכנסת כי הוא שולל כואה של הפשלחת; הוא חושב שזו חבלה באינטרסים של פדינת ישראל ואינו רוצה בפשלחת. אם חבר כנסת חושב כך בכנות, זכותו ואף חובתו להשפיע זאת פעל במת הכנסת. בפפגרת זו גם האפירה לגבי גואון היתה פובנת יותר, כי היתה פשפפת אחד הניפוקים הנגדיים. אם יושב ראש הכנסת יאמר לחבר הכנסת שלדעת הפמשלה עשויה הפשלחת להצפיח ברכה לפדינת ישראל, ועל כן אפור לו לומר שהיא עלולה להצפיח אפון, הרי על-ידי כך הוא פותם את הפה לחבר כנסת. אם לפלה "רוצח" יש ביטוש עובדתי, איני חושב שצריך לאפור את פרפופת, ואפנס גואון רצח את עם האיבו, 1/2 פליון נפשות. אוי לנו אם נצטרך לקבוע את דרך עבודתנו לפי קריטריונים של עפים פפוייפים באפריקה. אם נהיה פבורים שאנו חייבים להתאים את השיפוש נזכריות אלפנטריות שלנו לפושגים פריפטיביים של עפים פריפטיביים - איני יודע לאן נגיע. דווקה בגלל אפפסט אפריקאי זה

ש.ז. אברטוב:

של אופות לא מפותחות, ששליטיהן אינם שולטים כיצדיהם, אני חושב שאנו חייבים לנהוג זהירות רבה, ולא לומר פראש שעלינו לתבוע פפכות בזאת, שאננם אין בה אסון כאשר מדובר באנגליה או באפריקה, אך שיתת להגביל את זכותו של הפרלמנט כיוון שבארץ בלתי מפותחת עלולים לקבל ביסויים מסויימים כעלבון. איני פוכן להסכים לכך שחבר פרלמנט ירגיש עצמו מוגבל על-ידי פריפטיביות של פשהו. הוא צריך להיות מוגבל על-ידי נורמות של עמים נאורים, ולא של עמים פריפטיביים.

בגלל כל אלה התחזקתי בדעתי שאין לאשר פעיף זה, אם כי הייתי מבקש לא לקיים הילום הצבעה בצדון, כי אני רוצה בכל זאת לשקול בדבר, ואם אמרתי פה שאמרתי, הרי זה כתגובה לדברי חבר-הכנסת קורן.

פ.מ. היור"ר ש. פרידמן:
אני מקבל את הצעת חבר-הכנסת אברטוב לא לקיים היום הצבעה על הצעת החוק.

ד. קורן:
אני בעד הצעתי. הקשתי קשב רב לדברי המתנגדים ואני מבין ללבם. ניסיתי להסביר שאין כאן ענין של פתימת פה. אולם אם הוועדה תשיג קונצנזוס להצעת חבר-הכנסת קלינגהופר, אהיה פוכן לקבל הצעתו.

פ.מ. היור"ר ש. פרידמן:
הצבעה בענין זה - ורק ההצבעה - תידחה, בהסכמתכם, לישיבה אחרת. בזה פייפנו את הדיון בפעיף הראשון בסדר-היום. הפעיף השני בסדר-היום היה צריך להיות חוק הסדרי משפט ופינהל, אך בגלל השעה המאוחרת ומיעוט הפשתפים אני מציע לדחות את הדיון בו לישיבה אחרת.

הישיבה ננעלה בשעה 12.55.